

INFOSERVIS ZA PROMOCIJU SURADNJE I RAZUMIJEVANJA
REGIONALNE PARALELE

27. 04. 2006.

broj 9

TEMA BROJA:

**SUVREMENI EUROPSKI DEMOKRATSKI STANDARDI
I REALNOST ZEMALJA JUGOISTOČNE EUROPE**

Na ovaj ili onaj način sve zemlje u regiji počele su proces približavanja Europskoj uniji. Za sve te zemlje to znači najčešće i vrlo zahtjevan, pa i "bolan" proces usvajanja europskih demokratskih standarda. To su procesi koji izazivaju oštre lomove u svijesti i ponašanju pokazujući već u samom početku da sama zakonska regulativa (čije usklađivanje teče vrlo sporo, mučno i tegobno) nije dovoljan garant promjena, te da su izazovi mnogo veći i da traže korijenite promjene na širem sociokulturnom planu. Kada se radi o ključnim pitanjima, poput ljudskih prava, manjina, medija... najteže faze koje su u značajnoj mjeri određivali ratni i poratni uvjeti su prevaziđene, ali pravih odgovora na nove izazove pune demokratizacije najčešće još uvijek nema.

Korištenje i objavljivanje svih tekstova iz ovoga biltena u cijelosti ili dijelovima slobodno je uz navođenje izvora.

Tekstovi su dati u svojim izvornim jezičnim varijantama, a prilikom njihova objavljivanja slobodno je prilagođavanje jezičnim standardima sredine u kojima se objavljuju.

Sadržaj:**I Bosna i Hercegovina****1. EVROPSKI STANDARDI U POST-DEJTONSKOJ BiH****Dušan Babić**

Pravni okvir, ili normativna projekcija, ugrađena u Ustav zemlje, te prateći relevantni zakoni i propisi, posebno oni u sferi medija, predstavljaju najbolje što evropska pravna misao i praksa nude. Nažalost, *vox populi* je slabašan i to je najtanja karika ukupnog bh. društva. Oštra i nužna podjela između javnog mnijenja i javne politike, kao jedna od najvećih tekovina zapadne civilizacije, BiH jednostavno mimoilazi. Nema formiranog, definisanog i artikulisanog javnog mnijenja, toliko nužnog u korigovanju vlasti. To je stoga što balast etničke, nacionalne i religijske pripadnosti preteže nad građanskom opcijom. Na tom planu je BiH još uvijek u tranzicionoj nultoj godini.

2. EVROPSKI ZAKONI I BOSANSKE KOČNICE**Amir Sužanj**

Početak pregovora o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom postavio je pred Bosnu i Hercegovinu teške zadatke u pravnom smislu. BiH je dužna da uskladi desetine zakona sa evropskim standardima, a mnogi od njih su u dramatičnom raskoraku sa sadašnjom situacijom u Bosni i Hercegovini.

II Hrvatska**1. Intervju sa Stjepanom Malovićem, profesorom novinarstva na Sveučilištu u Dubrovniku i direktorom Međunarodnog centra za obrazovanje novinara (ICEJ)****BESPOŠTEDNA KOMERCIJALIZACIJA SROZAVA KVALITETU****Stojan Obradović**

Iako je najgora faza borbe za slobodu medija za nama, nema previše razloga za zadovoljstvo. Medijsku situaciju u Hrvatskoj obilježava nova faza pritisaka koji bitno uvjetuju međusobno povezani interesi vlasnika, oglašivača i političkih struktura. Kvaliteta medija je niska, caruje bespoštedna komercijalizacija i senzacionalizam. Veliki medijski izazovi i doprinos demokratizaciji društva u drugom su planu, a približavanje Hrvatske EU tražiti će i ozbiljne promjene posebno na području zakonske medijske regulative.

2. Intervju sa Zoranom Pusićem, predsjednikom Građanskog odbora za ljudska prava (GOLJP)**PROCES PRIKLJUČENJA EU PODIGNUT ĆE STANDARDE ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA****Stojan Obradović**

Aktualno stanje ljudskih prava u Hrvatskoj postupno izlazi iz teškog ratnog nasljeđa koje su obilježavali masovna i drastična kršenja ljudskih prava, a koja su se nažalost vrlo često odvijala i pod zaštitom države. U ispravljanju tih posljedica Hrvatska se u prvom redu mora suočiti s problemom obeštećenja žrtava, te pokrenuti tromo i neefikasno sudstvo. Unatoč još prisutnih, evidentnih problema, može se konstatirati da je u pogledu zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj ipak prisutan jedan kontinuirani uzlazni trend, a ohrabruju i promjene u javnom mnijenju dok bi proces priključenja Europskoj uniji trebao predstavljati dodatni, pozitivni pritisak na podizanju standarda u ovom području.

III Srbija i Crna Gora

1. Intervju s Tamašem Korhecom, pokrajinskim sekretarom Vojvodine za upravu, propise i prava nacionalnih manjina

REGIONALNA SARADNJA I POLOŽAJ NACIONALNIH MANJINA

Zlatibor Vučinić

Projekat Izvršnog veća Vojvodine za afirmaciju tolerancije u Vojvodini je projekat koji ima prvenstveni cilj da širi znanje i svest o multikulturalizmu. Da pospešuje, naročito kod mladih ljudi, učenje o različitosti. Projekat treba da im omogući da spontano savladaju ono što ne mogu da nauče u školi, iz medija, od roditelja - da tolerantno žive sa ljudima koji su različiti od njih. I da tu različitost shvataju kao dragocenu vrednost.

2. MEDIJI I EVROPSKI DEMOKRATSKI STANDARDI

Aleksandar GRUJIĆ, glavni i odgovorni urednik Radio Novog Sada

Politički šund koji su, ne tako davno, plasirali mediji u Srbiji, izazvao je masovnu hysteriju i ratove, a govor mržnje se i danas dopušta, čak i potencira u pojedinim medijskim kućama. A mediji bi trebalo da su nezaobilazan činilac u uspostavljanju demokratskih standarda i obezbeđivanju pomirenja u regionu.

Radio Novi Sad je realizovao projekat "**Javni servis Vojvodine – evropska iskustva i građanska svakodnevnica**". Ostvario ga je (pokazuju rezultati ankete) prema svim profesionalnim novinarskim i tehničkim standardima, uz učešće još 30-tak radio stanica u regionu.

U etru je, međutim, još na stotine radijskih emitera (od kojih većina radi mimo zakona), pa gorak ukus ostavlja saznanje da država ne oseća potrebu da zaštiti one koji rade kako treba.

IV English Summary

I Bosna i Hercegovina

1. EVROPSKI STANDARDI U POST-DEJTONSKOJ BiH

Dušan Babić

Sintagma "evropski standardi" zapravo podrazumijeva vrijednosti zapadne civilizacije, koje se već decenijama nameću svijetu kao univerzalne vrijednosti, u čijem središtu je druga sintagma – "pravna država", praćena brojnim izvedenicama iz arsenala temeljnih pojmova politike – sloboda, jednakost, pravda, demokratija, funkcionisanje vlasti, tolerancija, pluralizam medijske scene, vjerske slobode i dr.

U kakvoj političkoj, društvenoj i kulturnoj konstelaciji post-Dejtonska Bosna i Hercegovina percipira, te eventualno prihvata evropske standarde? Za barem površan uvid u ambijent prihvatanja, ili neprihvatanja evropskih standarda, nužno je načiniti jedan ovlašan izlet u prošlost ove zemlje.

Uprkos raširenog stereotipa o političkom modelu socijalizma s ljudskim likom u prethodnoj Jugoslaviji, koji se ne može u cijelosti osporiti, na sceni je ipak bio etnički pluralizam kao surogat autentičnog političkog pluralizma. Da je doista bilo riječ o surogatu zorno ilustruje političko

više stranačje uvedeno neposredno pred raspad Titove Jugoslavije. Naime, kao korifeji nacionalnog stranačkog organizovanja su odreda bili dojučerašnji članovi Saveza komunista Jugoslavije.

“Nove elite, koje se u doba postkomunističkog etno-nacionalizma ponajprije pojavljuju kao *nacionalne elite*, predstavljaju svojevrsnu *mutaciju* elita prethodnog doba. O opravdanosti ovog pojma možda dovoljno govori uvid u iznenadnost promjene režima, “neočekivani” pad komunizma, i “neočekivani” kontinuitet ljudi na vlasti usprkos dubokim” političkim promjenama”.¹

Politički projekat koji je počivao na paroli “bratstva i jedinstva” nije imao šansu, ni tada, kao ni vijek ranije, najprije s idejom panslavizma, a onda jugoslovenstva. Gotovo mitska mantra o doseljenim Južnim Slovenima kao jednoj etniji, koju su nesrećne istorijske okolnosti politički fragmentovale i marginalizovale, kasnije je preformulisana u parolu o “bratstvu i jedinstvu”. Kad je i ova kovanica počela da kopni, iskopana je teza o praetničkom *ilirskom* bratstvu, ali ni ona nije pila vode.

Varijacije na temu bratstva bilježi i post-Dejtonska BiH s pokušajem stvaranja *bosanske* nacije, što je na tragu neuspjelog pokušaja stvaranja *bošnjačke* nacije u projektu Benjamina Kalaja iz vremena *K und K* monarhije.

Etnopolitika na sceni

U uslovima faktički nepostojanja autentične radničke klase kao nužnog političkog subjekta, na čemu ideja klasnog počiva, pribjegli su navodno spasonosnoj etničkoj formuli, koja je u suštini predstavljala negaciju klasnog. Otuda etnopolitika postaje dominantna, a kategorija *građanstva* sasvim potisnuta. Svjedoci smo paradoksa, po kojem je *građansko* proskribovano, kako u prethodnom režimu, tako i danas.

Zapadni politički model ne negira etničko ili nacionalno, ali prevashodno počiva na *građanskom*, kategoriji koja je ovdje gotovo anatemisana. Kako, dakle, u takvom (ne)političkom ambijentu presađivati evropske standarde organizacije države i društva? Ili, u kojem omjeru su ti standardi prihvaćeni, odnosno saživili u BiH?

Pravni okvir, ili normativna projekcija, ugrađena u Ustav zemlje, te prateći relevantni zakoni i propisi, posebno oni u sferi medija, predstavljaju najbolje što evropska pravna misao i praksa nude.

Katalog ljudskih prava je iscrpno formulisan štiteći i garantujući temeljna ljudska prava i slobode. Medijska legislativa i regulativa čak prevazilaze evropske standarde i praksu, jer su određena rješenja ispred, kao što je dekriminalizacija uvrede i klevete. Da podsjetim, u većini zapadnoevropskih zemalja novinarima još uvijek prijete zatvor za izrečenu uvredu i klevetu, uprkos čestih i glasnih upozorenja Savjeta Evrope, OSCE, asocijacija za zaštitu medijskih sloboda, ljudskih prava, novinarskih udruženja i dr., da se takve klauzule izbrišu iz zakona i propisa. Ili, zakoni o slobodnom pristupu informacijama u većini zapadnoevropskih zemalja sadržavaju brojne restriktivne klauzule, za razliku od bh. zakona koji se smatra savremenim, sažetim, ali sveobuhvatnim.

Projekat javnog rtv servisa još nije zaokružen, najviše radi snažnih otpora nacionalističkih političkih oligarhija. Samoregulacija medija se uhodava takođe. Ukratko, po stanju medijskih sloboda, BiH je danas relativno visoko rangirana (najviše u regionu), svakako zahvaljujući medijskoj regulativi nametnutoj izvana.

Prošla je već decenija od uvođenja institucije ombudsmena u BiH, što je predstavljalo apsolutni *novum* za ovu sredinu. Uprkos početnog osporavanja i opstruisanja njihovog rada od strane nacionalističkih vlasti, ombudsmeni su danas pouzdan društveni korektiv unapređenja ljudskih prava i sloboda.

Odnos prema nacionalnim manjinama predstavlja najpouzdaniji barometar svakog demokratskog društva. Nažalost, na tom planu je malo urađeno, posebno prema Romima kao najbrojnijoj nacionalnoj manjini. Stvari se ipak kreću nabolje. U Deceniji Roma (projekat Evropske komisije), uključuju se relevantne državne institucije i mediji. Sve je uočljivije korektno medijsko pokrivanje problema romske zajednice, koje se više ne ograničava na prigodne manifestacije (Međunarodni dan Roma i sl.), već se ulazi u suštinu problema ove najranjivije etničke populacije.

Slabašan vox populi

¹ Ugo Vlaisavljević: „Etnopolitika i građanstvo“, Biblioteka *Status*, Dijalog, Mostar, 2006.

Nevladin sektor, posebno organizacije koje promovišu otvoreno i civilno društvo, daje svoj značajan doprinos ukupnoj demokratizaciji zemlje. Nažalost, nacionalni koncept vlasti predstavlja bitno limitirajući faktor ukupnom demokratskom preobražaju zemlje. Duskora je takav politički koncept imao prećutnu podršku međunarodne zajednice u BiH, uključujući i sve rašireniji politički klerikalizam, o čemu sam opširnije već pisao za ovaj servis.

Najnoviji pokušaji promjene Ustava BiH, snažno podržani od strane međunarodnih predstavnika, u prvom redu Sjedinjenih Država, ulivaju nadu kako će BiH konačno krenuti energičnije u prihvatanje evropskih standarda u svim sferama života. Dekonstrukcija nacionalnog koncepta vlasti je uslov svih uslova.

U tom kontekstu, institucije pravne države – zakonodavna, izvršna i sudska vlast – u BiH su još uvijek u nacionalnim okovima, što se posebno negativno manifestuje u ekonomskoj sferi, gdje caruju divlji kapitalizam, tajkunska privatizacija, stečajna mafija, nepotizam, mito i korupcija. Narod je osiromašio, jer je sve izraženiji jaz između šačice bogatih i armije siromašnih.

Nažalost, *vox populi* je slabašan i to je najtanja karika ukupnog bh. društva.

Oštra i nužna podjela između javnog mnijenja i javne politike, kao jedna od najvećih tekovina zapadne civilizacije, BiH jednostavno mimoilazi. Nema formiranog, definisanog i artikulisanog javnog mnijenja, toliko nužnog u korigovanju vlasti. To je stoga što balast etničke, nacionalne i religijske pripadnosti preteže nad građanskom opcijom. Na tom planu je BiH još uvijek u tranzicionoj nultoj godini.

Naravno, javno mnijenje se ne stvara preko noći. To je dugotrajan proces najprije socio-kulturne a onda i političke emancipacije.

2. EVROPSKI ZAKONI I BOSANSKE KOČNICE

Amir Sužanj

Početak pregovora o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom postavio je pred Bosnu i Hercegovinu teške zadatke u pravnom smislu. BiH je dužna da uskladi desetine zakona sa evropskim standardima, a mnogi od njih su u dramatičnom raskoraku sa sadašnjom situacijom u Bosni i Hercegovini.

Najupečatljiviji primjer te asimetričnosti možemo vidjeti u domenu ljudskih prava, koja su i danas najosjetljivije područje u društvenom životu Bosne i Hercegovine. Pitanja povratka izbjeglica, vraćanja imovine, nezaposlenosti, siromaštva i drugi slični problemi i deset godina nakon rata ostaju nerješivi. Tako se Bosna i Hercegovina u pravnom smislu pretvara u jednu virtualnu državu, čiji su zakoni u potpunom skladu s najvišim međunarodnim kriterijima, a stanje ljudskih prava u stvarnom životu i dalje je na ivici institucionalnog i moralnog sunovrata. Izvršni direktor Helsinškog odbora za ljudska prava u Republici Srpskoj Branko Todorović smatra da je pravi razlog politička struktura zemlje i težnji da se sačuva etnička homogeniziranost.

“Nacionalizam i šovinizam, kao i sve ono što je iz njih proizašlo, svakako su uzrokovali jedan široki spektar kršenja ljudskih prava. Ako pogledate zbog čega se neko od ljudskih i građanskih prava krši, vidjećete da je to zbog toga što je zemlja tako ustrojena i što smo za posljednjih petnaestak godina imali političke struje koje su sa tih pozicija šovinizma i ekstremnog nacionalizma prouzrokovale i provodile najteže i najbrutalnije kršenje ljudskih prava u Evropi nakon Drugog svjetskog rata, koje do danas nije u potpunosti sanirano, zaliječeno i razriješeno. Prema tome, problemi ljudskih prava proističu iz jednog kompleksnog političkog odnosa u Bosni i Hercegovini, koji su proizvele ekstremne nacionalističke i šovinističke političke strukture. “

Bosna i Hercegovina je, prema tome, umjesto istinskih težnji da se unaprijedi ljudska prava, još u fazi rasprava o rezultatima povratka, vraćanja imovine i sumorne slike povratnika. Primjetna je težnja i međunarodne zajednice i domaćih vlasti da se proces povratka prikaže kao projekt u završnoj fazi, pa se tvrdi da se svojim predratnim domovima vratilo oko 50 posto stanovnika, odnosno million ljudi. Stvarna slika je, međutim, sasvim drugačija. Broj istinskih povratnika je višestruko manji, a njihova prava su i dalje ugrožena, tvrdi predsjednica Saveza udruženja izbjeglih i raseljenih osoba u Bosni i Hercegovini Mirhunisa Zukić.

“Ja bih bila zista sretna kad bi bilo 50% povratnika. Međutim, naše analize pokazuju da imamo oko 300 hiljada ljudi u svojim domovima. Dakle, taj million o kojem se govori zapravo znači povrat imovine. Naravno, mi u ovom momentu ne možemo govoriti o ljudskim pravima izbjeglih i raseljenih osoba i povratnika. Jasno je da ne postoji elementarno poštivanje ljudskih prava ako odlično znamo da postoje potpisani sporazumi između dva entiteta, koji se ne primjenjuju. Povratnici zbog toga ne mogu ostvariti pravo na zdravstvenu zaštitu u mjestu povratka. Znamo i kakvo je obrazovanje. Želimo razgovarati i o zapošljavanju povratnika, zbog činjenice da nemamo ni puni procenat zapošljavanja u institucijama gdje je moguće da se ljudi vrate.”

Sadašnja ustavna rješenja doprinose ovakvom stanju jer su utemeljena isključivo na etničkom principu. U domenu ljudskih prava to znači nastavak diskriminacije na etničkoj osnovi, što onemogućava povratak, obrazovanje, zapošljavanje, socijalnu i zdravstvenu sigurnost. Većina obnovljenih objekata je zbog toga prazna ili su već prodati, a i oni ljudi koji su se nekako vratili, suočavaju se sa golim siromaštvom. Uz takve realne probleme i razne vidove opstrukcije, gotovo je nemoguće povezati zakone o ljudskim pravima sa stvarnom slikom na terenu. Pomoćnik ministra za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine Slobodan Nagradić smatra da je potrebno napraviti korjenite institucionalne pripreme za tako složen posao.

“Riječ je o čitavom sistemu mjera, koje moraju biti sinhronizovane i koordinirane, a ne samo da zakonodavac pomisli kako je dovoljno što je donio neki zakon, ne vodeći računa o realnoj situaciji koja će nastati u momentu provođenja tog zakona. Dobar zakon je onaj zakon koji uvažava realnost i koji u sebe unaprijed uključuje probleme na koje može naići u procesu implementacije. To znači da će Bosna i Hercegovina morati osposobiti neke nove institucije kojih sada nema. U Evropi se sve manje ide na ministarstva, a sve više na stvaranje raznih agencija, sekretarijata, direkcija... dakle, onih institucija koje se po nastanku fleksibilnije, koje mogu brže i lakše trpjeti određene transformacije i prilagođavati se određenim potrebama.”

U ambijentu narušavanja osnovnih ljudskih prava na najširoj osnovi, u Bosni i Hercegovini je teško govoriti o pravima manjina, zaštiti prava žena i djece. Ne baš blistavoj svakodnevici značajno doprinosi i medijska slika u zemlji. Iako se, istina, ne može govoriti o brutalnoj nacionalističkoj kampanji, kakvu smo mogli vidjeti i nakon Dejtonskog sporazuma, brojni mediji su i danas pod jakim uticajem političkih i ekonomskih struktura, čiji je osnovni cilj očuvanje podjele na etničkim principima. Ovakvoj slici doprinosi i odnos međunarodne zajednice i njenih stalnih loših kompromisnih rješenja. Utrka s vremenom na putu prema evropskim integracijama još više će zaoštriti nesrazmjer zakona i stvarne situacije, a sva pogubnost takvog stanja osjetiće se tek kasnije. Zastrašujuća činjenica da je oko milion nekadašnjih stanovnika ove zemlje danas rasuto u 137 zemalja širom planete najbolja je slika o odnosu prema elementarnim ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini.

II Hrvatska

1. Intervju s Stjepanom Malovićem, profesorom novinarstva na Sveučilištu u Dubrovniku i direktorom Međunarodnog centra za obrazovanje novinara (ICEJ)

BESPOŠTEDNA KOMERCIJALIZACIJA SROZAVA KVALITETU

Stojan Obradović

Tranzicijske muke obilježene autoritarnim, direktnim pa ne tako rijetko i grubim pritiscima na medije uglavnom su prošle. U kojoj su mjeri sada stvorene pretpostavke za puni razvoj slobode medija?

- Najgore je prošlo, ali daleko smo još od punog zadovoljstva. Već i letimičan pogled na hrvatsku medijsku scenu izaziva nelagode, pa čak i gore osjećaje. Javnost je nezadovoljna

medijima, nema previše povjerenja, naklade su i dalje niske, prevladava senzacionalizam i infotainment... Novinari su nezadovoljni, gube nezavisnost a odnosi se ne mijenjaju na bolje.

NOVI OPASNIJI PRITISCI

S kakvim se direktnim i indirektnim, otvorenim i skrivenim pritiscima mediji suočavaju danas?

- Ušli smo u novu, napredniju fazu pritisaka na medije. Prošlo je doba kada političari mogu nazvati telefonom i intervenirati. Danas je to teško moguće. Ali, javljaju se novi, znatno suptilnije a time i opasniji pritisci. Stvaraju se neformalne koalicije vlasnika, oglašivača i političkih struktura. Novinari i ne znaju kome i kako služe. A konzumenti medija to uočavaju prema zauzimanju stavova pro i contra nekih opcija, pa se tako prepoznaje koga, u stvari, podržava neki medij. Najopasniji je trenutačno snažni pritisak oglašivača. Kruži krilatica kako prodajni timovi uređuju medije. Prodajni tim proda stanicu ili prostor na radiju i TV nekoj tvrtki za oglašavanje, ali uz to kao „privaga“ ide i novinarski tekst, ničim označen da se radi o oglasu. Takvo, prikriveno oglašavanje prisutno je u svim medijima i poput paukove mreže ispreplelo je medijski prostor. Nije u pitanju samovolja nekih novinara, već je to sustav koji se udomaćio, a glavni akteri su menadžeri i oglašivači.

Do kuda je došla zakonska regulativa medija? Koji su tu trenutno glavni problemi? Da li možemo biti zadovoljni načinom kako im se pristupa i kakao ih se pokušava rješavati?

- Hrvatska je zemlja koja hiper producira zakone. Medijsko pravo nije izuzetak. Svjedoci smo čestih promjena zakona, posebice o HRT-u. Usklađivanje s EU regulativom nas uskoro očekuje i vrlo vjerojatno će se tražiti i novo usklađivanje zakona o javnoj TV. Najgore je što se, kroz više zakona, provlače kaznene sankcije prema novinarima. Strah od sudskog gonjenja razvija autocenzuru kao obrambeni mehanizam, pa se time indirektnog ograničava sloboda izražavanja. Slučaj Matvejević to najbolje potvrđuje. Istodobno, ne poštuju se odredbe Zakona o medijima i Zakona o elektroničkim medijima o iznošenju osnovnih podataka u javnost, pa tako ni danas još nitko ne objavljuje podatke o nakladama, slušanosti i gledanosti. A podaci o vlasničkoj strukturi skriveni su poput noga u zmijske.

ZAKONSKE SMICALICE

Da li politika učestalim promjenama zakonske regulative vezane za Hrvatsku televiziju kao najmoćniji medij pokušava osigurati kakva-takvu kontrolu nad tim najmoćnijim medijem ili pak stvarno unaprijediti i razviti javnu televiziju?

- Politici je, osim sprege s vlasnicima i oglašivačima, preostalo samo da pomoću zakonskih smicalica osigurava prevlast nad uređivačkom politikom važnih medija. A HTV je najvažniji, jer je Dnevnik daleko najutjecajniji izvor informiranja u nas. Igra oko Zakon o HRT-u svodi se na to kako osigurati „svoje“ članove Vijeća HRT-a. Sve dok će članstvo u Vijeću biti sinonim za pripadnost nekoj političkoj opciji, a to je sada slučaj, ozbiljni i ugledni javni djelatnici ne će se upuštati u taj posao. Nezavisni intelektualac ne će kompromitirati svoj ugled upuštajući se u proceduru izbora. Jer, ako neka politička stranka glasa za njega, a druga je protiv, on u Vijeće ulazi, htio to ili ne, kao predstavnik one političke opcije koja je glasovala za njega.

Kako bi mogli ocijeniti trenutno stanje i kvalitetu najmoćnijeg medija, javne televizije? U kojoj je mjeri taj medij dosegao standarde javnih TV-kuća u razvijenim zapadnim demokracijama?

- Mi smo nezadovoljni HTV-om, a on je u susjednim zemljama najgledaniji zbog svoje kvalitete, pogotovo u odnosu na njihove javne TV. I gledanost HTV-a je velika među ostalim javnim TV u Europi. To je lijepo čuti, ali nama nije dovoljno, jer mi želimo još bolji HTV. To je prirodni i legitimni zahtjev hrvatske javnosti, jer je HTV daleko najvažniji medij, najgledaniji, uživa povjerenje i za većinu ljudi je jedini izvor informiranja. Nove, komercijalne TV još nisu dosegle tu razinu HTV-a, posebice ne u informativnom programu. Osobno, mislim da je tajna uspjeha HTV-a u korištenju metoda komercijalne TV, a da još uvijek nije pravi javni servis. U tome je i tajna gledanosti, jer HTV postiže gledanost – uz informativni program – komercijalnim emisijama, a sve više zanemaruje nekoć svoje najbolje programe: dramski, obrazovni i znanstveni. O klasičnoj glazbi šteta trošiti riječi, jer je praktički protjerana iz programa.

LOŠE KOPIJE

Što bi mogli reći o privatnim nacionalnim TV kućama? U kojoj je mjeri njihova pojava pozitivno utjecala na pozitivnu konkurenciju (injekcija razvoju javne televizije), a koliko su doprinijele svojevrsnoj "tabloidizaciji" nacionalnog televizijskog prostora?

- Što više programa to bolje. Tako sam to zamišljao u prastara vremena, kada nismo trebali daljinski, jer je sve bilo na jednom programu. Danas, *surfajući* desecima kanala suočavamo se s niskim prosjekom, terorom raznih nemuštih talk-show-ova, big brothera, reality show-ova, video spotova, top ten hitova, kvizova... Sve je to komercijalno smeće kojem čak ni pravo ime nismo bili u stanju dati, a kamoli originalni sadržaj. Nekoć smo imali dobru produkciju domaćih kvizova, a sada su nam svi *licencni*. Zašto? Imam dojam kako se kreativnost ne potiče, već se na brzinu želi „uhvatiti korak“ s nekim svjetskim uspješnicama. Rezultat je da imamo loše kopije komercijalnih programa.

Kada smo već kod TV problema, što znači podatak da informativnim spektrom prosječnog građanina dominira televizija (javna ili državna u prvom redu)? Da li je to tranzicijska, postsocijalistička specifičnost ili pak opći trend?

- TV je apsolutni svjetski trend. Prema nekim istraživanjima prosječni Amerikanac provede pred TV ekranom 9 sati dnevno, više negoli spava ili radi. Dakle, nismo izuzetak. Ono što je loše, je da mi ipak ograničeno konzumiramo medije, ponajprije zbog siromaštva. Mediji su skupi i ne može svatko pokupovati hrpu novina i revija, pretplatiti se na vrhunске TV kanale, plaćati pristojbu i posebno kablovsku, pa smo onda žrtve komercijalnih TV kojim People metar određuje kakav će program proizvoditi.

Koja su bitna obilježja aktualnih procesa u tiskanim medijima ?

- Novine doživljaju novu, uspješnu fazu. Podaci svjetske udruge novinskih nakladnika (WAN) govori o novim tržištima, novim proizvodima i vraćanju oglasa u novine i revije. Ogromno tržište Kine i Indije, Azije općenito, u potpunosti mijenja novinsku scenu. Nakladnici traže novine koje će odgovarati senzibilitetu mladih, koje više ne zanimaju novine kakve danas poznajemo. Europa se suočila s munjevitim uspjehom besplatnih novina, kojih trenutačno ima oko 120 i tiskaju se u 20 milijuna primjeraka. Najnoviji trend je citizen journalism, što bi značilo da građani postaju novinari i šalju svoje priloge koje urednici tiskaju. Najveći uspjeh u tom novom trendu postigao je južnokorejski *Oh My News*, dnevne novine koje objavljuju vijesti svojih čitatelja.

SENZACIONALISTIČKI SALTO MORTALE

Često se ističe teza o neprofiliranosti hrvatske političke (stranačke)scene. Vi ste upozorili na neprofiliranost hrvatske medijske scene (posebno kada je riječ o tiskanim medijima). Koje su posljedice (pa i uzroci) te medijske neprofiliranosti? Da li je neprofiliranost te dvije "scene" međusobno uvjetovana i povezana?

- U zadnjih godinu dana pojavio se novi proizvod, 24 sata, koji je svojim jasnim profilom unio pomutnju u novinsku proizvodnju. 24 sata su čisti tabloid i drže svoju jasnu koncepciju: kratke vijesti, udarni naslovi, velike fotografije, bez političkog protokola, senzacije i sve što bi moglo zanimati čitatelje niskih potreba. Nakladni uspjeh je prodrao etablirane dnevne novine, koje su se održavale mješavinom senzacionalističkih i ozbiljnih tekstova. Veliki vraćaju udarac pokretanjem besplatnih izdanja i još većim otklonom prema senzacionalizmu, u čemu prednjači nova, promijenjena koncepcija splitskog dnevnog lista *Slobodne Dalmacije*. Nažalost, nitko više ne pokušava proizvoditi ozbiljne, kvalitetne, analitičke novine, pa čak i *Vjesnik*, koji je krenuo u dobrom pravcu, sada radi smrtonosni salto mortale i pokušava senzacijama postići čitanost.

Hrvatska se sprema za pregovore s EU. Da li će to dovesti i do određenog pritiska na sređivanje stanja na medijskoj sceni, u medijskoj regulativi, u medijskim standardima?

- Mediji stižu uskoro na dnevni red. Već je spomenuto kako je sloboda medija među deset najvažnijih zahtjeva EU. Možemo očekivati zahtjeve u adaptaciji medijskog zakonodavstva, pogotovo o javnoj TV, a vjerojatno će se ukazati i na nespojivost državnog vlasništva nad medijima.

OSJETLJIVA PITANJA

Mogu li i kako mediji doprinijeti punoj demokratizaciji hrvatskog društva?

- Uloga medija u demokratizaciji društva je izuzetno velika, značajna i ključna. Demokracija znači da ljudi odlučuju, a odlučivat se može samo na temelju informacija i poznavanju činjenica. Političarima se ne može vjerovati, pa su mediji nužni korektiv vlasti. Njihova je uloga da ukazuju na

negativnosti, da otkrivaju nepravilnosti i upozoravaju javnost na ono što se od nje skriva. Mediji to mogu samo ako mogu slobodno djelovati, a najvažnije je postići punu nezavisnost novinara kako od političara, tako i od vlasnika i oglašivača.

Kako ocijeniti ulogu medija u postratnoj komunikaciji? Koliko oni pridonose normalizaciji, suradnji, pomirenju?

- Hrvatski mediji još nisu otvorili to poglavlje u potpunosti, već samo djelomično. Svjedoci smo kako i danas, desetak godina nakon završetka rata, neke teme su još uvijek bolne, neke rane su još uvijek svježije a neke istine još nisu ispričane. Svjetska iskustva govore kako se taj bolni proces mora dogoditi i da to ne može proći bez velike, ali i odgovorne uloge medija. Južnoafrička republika je to napravila uspješno. B92 u Srbiji hrabro progovara o nekim tabu temama, koje pojedinci ne mogu prihvatiti pa se čak i fizički obračunavaju s novinarima te nezavisne TV postaje. U nas neki novinari, poput Latina, beskompromisno otvaraju osjetljive teme i izazivaju žestoke reakcije. Primjer Latinice i rasprava u Saboru nakon te emisije rječito govori kako je to osjetljivo pitanje u našem društvu. Pomirenje je neizbježna nužnost, ono se, željeli mi to ili ne, događa nakon sukoba, pa ga treba civilizirano provesti. Sukob je grub i agresivan, a pomirenje je sušta suprotnost. Mediji mogu svojim djelovanjem proces oprosta i pomirenja ne samo ubrzati, već i dignuti na civilizacijsku razinu. Naravno, to zahtjeva velika znanja, mnogo razumijevanja, tolerancije i osjetljivosti.

2. Intervju s Zoranom Pusićem, predsjednikom Građanskog odbora za ljudska prava

PROCES PRIKLJUČENJA EU PODIGNUT ĆE STANDARDE ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA

Stojan Obradović

Inteziviranje procesa priključenja Hrvatske EU i faktičko otpočinjanje pregovora o pridruživanju čini se kao da su u drugi plan stavili pitanja nivoa ostvarivanja i zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj. Da li je ta tema (ne)opravdano zanemarena i kako bi mogli ocijeniti aktualno stanje ljudskih prava u Hrvatskoj u ovom momentu?

- Aktualno stanje s ljudskim pravima nesumnjivo je bolje nego što je bilo tokom 90-tih. Nema više drastičnih kršenja ljudskih prava poput ratnih zločina ili masovnog terorizma. Mi smo se uvijek ustručavali nazvati miniranja kuća ili izbacivanja ljudi iz njihovih stanova tim imenom, ali to je upravo to. Nema više ni izbacivanja ljudi s posla po političkom i etničkom kriteriju. To su bila teška i, nažalost, dosta masovna kršenja ljudskih prava. A što se tiče pregovora o pridruživanju Hrvatske Evropskoj uniji ne mislim da su oni gurnuli zahtjeve za zaštitom ljudskih prava u drugi plan. Baš obratno ! Mislim da su pospješili da se bar dio tih zahtjeva ispuni. Bez toga vjerojatno pregovori ne bi ni počeli. tako da je ta orijentacija Hrvatske prema priključenju EU bio značajan faktor za poboljšanje stanja ljudskih prava u Hrvatskoj.

UZLAZNA LINIJA

Možete li komentirati nedavne ocjene Hrvatskog helsinškog odbora (HHO) da je trenutno stanje ljudskih prava u Hrvatskoj najgore u zadnjih desetak godina?

- Po mom mišljenju ta je ocjena pretjerana i ne držim je točnom. U prilog tome mogu se iznijeti mnogi, vrlo konkretni argumenti. Možda se može reći da je u nekim aspektima 2002, 2003, 2004, imala jedan pozitivni trend a da je sada došlo do nekog zastoja, ali generalna ocjena kako nikad nije bilo gore u zadnjih deset godina jednostavno ne stoji. Ideološke predrasude političkih stranaka, ekstremističke prijetnje iz različitih organizacija i da ne nabrajam dalje još su nedavno bile mnogo jače nego danas, a da ne govorim o stanju ljudskih prava 90-tih, to se jednostavno ne da usporediti. Tada je postojalo javno deklarirana politika koja je govorila kako će se povratak dopustiti samo u posebne, humanitarne svrhe što je značilo samo neka spajanja porodica ili povratak nekih staraca koji su odlučili umrijeti u svom kraju, ali nikakav veći, masovniji povratak neće se dozvoliti. I to je bilo poručivano iz samog političkog vrha i iz toga su slijedila zbilja teška kršenja ljudskih prava. Da ne govorimo o neposrednim događajima poslije 95, i neposredno poslije rata. Dakle, da zaključim, možda trenutno možemo govoriti o tome da su neki trendovi, koji su do sada bili pozitivni u posljednje vrijeme stagnirali, ali da postoji jedna generalna silazna linija u

pogledu ostvarivanja ljudskih prava u Hrvatskoj, to po mom mišljenju naprosto nije točno. Mislim da možemo baš suprotno govoriti o jednoj konstantnoj uzlaznoj liniji. A tome su nesumnjivo doprinijela bar tri faktora. Prvi je pritisak međunarodne zajednice, drugo je opredjeljenje da je integracija u EU prioritetni cilj hrvatske politike i treće je dugotrajno djelovanje nezavisnih medija i nevladinih udruga. To ne znači da su problemi nestali. Dapače još su značajni i veliki, ali promjene su tu i ako hoćete te primjene potvrđuje i činjenica da dolazi do jednog pomaka prema kršenju one vrste ljudskih prava koji su zapravo karakteristična i za mnoge članice EU.

OBEŠTEĆENJE ŽRTAVA

Koliko se to stanje odmaklo od nedavnih ratnih zbivanja i što se danas čini ključnim pitanjima i problemima ljudskih prava u postratnim društvima?

- Poslije ratnih zbivanja tokom prve polovice 90-tih, ali i poslije politike HDZ-a i nekih drugih stranaka od 1990. do pred koju godinu, ostale su teške posljedice kršenja ljudskih prava. Ako gledate o kakvim se posljedicama radi, mislim da treba istaći u prvom redu problem obeštećenja žrtava. To mi se danas čini, s moralnog stanovišta, jednim od ključnih pitanja. Hrvatska je Vlada odlučila, opće je uvjerenje, zbog političkog «deal-a» s Austrijom, obeštetiti unuke i prauke ljudi koji su bez suda i po etničkom kriteriju (folksdojčeri) protjerani sa svoje privatne imovine prije više od 60 godina. Ali u isto vrijeme odbija obeštetiti svoje vlastite građane koji su bez suda izbačeni iz svojih stanova prije 12 ili 13 godina i od kojih su još uvijek neki na ulici, odbija obeštetiti tisuće svojih građana čije kuće i druga imovina su uništeni terorističkim aktima ili čak od vojske ili policije ove države. Sve se to uglavnom dogodilo između 1991. i 95., kad je na vlasti bila ista politička stranka koja je i danas, koja je direktno odgovorna, najblaže rečeno, za nesprječavanje tih oblika terorizma i čija je, ne samo moralna dužnost, te posljedice ublažiti. Vlada je osigurala milijune eura za obranu ljudi koji su pred Međunarodnim sudom optuženi za ratne zločine, a da se nije baš jako potrudila da obešteti ljude koji su žrtve tih ratnih zločina.

Sudski procesi za ratne zločine u BiH, RH i SCG, koje prate i aktivisti GOLJP-a u suradnji s nekoliko NVO-a, također su još odjeci ratnih zbivanja. Ti procesi su često (bili) pristrani ovisno o nacionalnoj pripadnosti počinitelja i žrtve i to pristrani «u oba smjera». Npr. ubojice obitelji Zec oslobođeni su zbog sitne formalne greške iako su u istražnom postupku priznali zločin, ubojica osječkog šefa policije s početka rata Josipa Reihla Kira i još dvoje ljudi oslobođeni su kriminalnom nekompetentnošću sutkinje, u prvom procesu ubojice iz Pakračke poljane su oslobođene, zapovjednik vojne policije iz Splita dobio je nečuveno blagu kaznu za hladnokrvno, ničim izazvano, ubojstvo slučajnog prolaznika i to od istog suca koji je u prvom suđenju oslobodio sve osumnjičene za zločine u Lori. Da ne govorimo da gotovo nitko nije osuđen za zločine i akte terorizma poslije «Oluje», da sud u Karlovcu nema snage već 15 godina da osudi čovjeka koji je pobio najmanje 13 vezanih zarobljenika, da ne govorimo o sudu u Gospiću itd. itd. S druge strane postoje slučajevi gdje su nevini ljudi osuđeni, na osnovu vrlo upitnih «dokaza», na duge vremenske kazne zatvora, npr. poput Mirka Graorca.

Ključni problem danas nisu više ideološke predrasude vladajuće politike koja je etnički motivirane zločine i kršenja ljudskih prava tolerirala i time počinitelje ohrabivala, nego neefikasnost pravosuđa. To naravno ne znači da je većina sudaca pristrana nego znači da sudačke udruge, ministarstvo pravosuđa i Vlada ne čine dovoljno da se takve pojave javno osude i sankcioniraju.

NEEFIKASNOST SUDSTVA

Jedan od aktualnih problema koji traži svoje rješenje jeste pitanja tzv. stanarskih prava ljudi koji su napustili Hrvatsku?

- Postoji najprije problem ljudi koji su koristili stanove na osnovu stanarskog prava a izbjegli nakon Oluje i za koje je držano da je to gotova stvar bez obzira na pritiske međunarodne zajednice ili "galamu" koju su dizale nevladine organizacije. Očekivalo se da se realizira jedno "humano preseljenje", da srpska manjina padne na 3-4 posto i to se javno i govorilo i sve što se moglo napraviti da se povratak spriječi, to se i radilo. To se teško, pod velikim unutarnjim i međunarodnim pritiskom, ipak promijenilo. Mi iz nevladinih udruga, da kažem pomalo i patetični, iz najdubljih patriotskih razloga, želeći drukčiju, civiliziranu Hrvatsku uvijek smo inzistirali da ti ljudi nisu napustili svoje stanove dobrovoljno, da su bila ratna vremena i da i broj stradalih civila poslije Oluje potvrđuje da njihovi strahovi nisu bili neopravdani. Dakle ti ljudi nisu bili u situaciji kao drugi

hrvatski građani da zatraže otkup stanova na koja su imali stanarska prava. To nije prihvatila ni jedna Vlada, pa ni ona koalicijska nakon 2000. od koje se mnogo više očekivalo kada su u pitanju ljudska prava. Mi smo uvijek smatrali, i to smo i tražili, da ti ljudi moraju dobiti neki oblik obeštećenja, ako se ne mogu već vratiti u svoje stanove. Situacija se ipak promijenila i ti su ljudi dobili šansu da na neki način riješe svoj problem, ne na tako povoljan način kao drugi građani ali ipak nije ostala ni teza koju je svojevremeno zastupao HDZ-ov ministar Jure Radić kako su stanarska prava - prošlo svršeno vrijeme.

Drugi su problem oni ljudi koji su bili izbacivani iz svojih stanova, a da nigdje nisu otišli. To je po mom mišljenju bio pravi kriminal i to kriminal pod "pokroviteljstvom" države. Država je to pokušala riješiti nekim upravnim postupcima i aktima, kao što je neka interna uredba MORH-a koja je naravno bila u kontradikciji s tada relevantnim međunarodnim ugovorima i obvezama. Bilo je jasno da izbacivanje mnogih ljudi iz stanova nema nikakve veze s ratom već da je to naprosto bila prilika da se mnogi kriminalni tipovi i njihovi sponzori domognu izuzetno vrijedne imovine i da se to onda legalno "pokrije". U mnogim sudskim procesima koji su, po mom mišljenju, jedna trajna sramota za hrvatsko sudstvo, suci su oduzimali stanarska prava ljudima koji nisu navodno šest mjeseci bili u svom stanu, a radilo se o ljudima koji su prije toga fizičkom silom ili najgrubljim prijetnjama bili istjerani iz svojih stanova. Dio se tih ljudi vratio u svoje stanove nakon što su im doslovce uništeni životi, ali još uvijek imamo slučajeve gdje se ljudi nisu vratili i gdje institucije odgovorne za to kriminalno ponašanje prema vlastitim građanima pokušavaju realizirati ono što nisu uspjele početkom 90-tih.

DRŽAVNI KRIMINAL

Već je bilo kritika da su uvjetovanja i inzistiranja EU za početak pregovora o pridruživanju zapravo neprimjereni (npr. slučaj Gotovina) jer su nauštrb tih zahtjeva zapravo zanemarena neka mnoga važnija pitanja stanja ljudskih prava u Hrvatskoj nezaobilazna za punu demokratizaciju hrvatskog društva. Stoje li te primjedbe ?

- Ratni zločini predstavljaju jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava, treba ih istražiti i počinitelje osuditi i zbog društvene katarze. I tako će većina počinitelja, a pogotovo huškača biti stavljena jedino pred sud vlastite savjesti, što će im, uglavnom, mnogo lakše pasti.

Ja ne vjerujem da prošlost možete učiniti praznim papirom, k'o što kaže jedan stih Internacionale, odnosno iz nje uzeti samo ono što vam trenutno odgovara. O prošlosti treba govoriti pošteno, samokritički, iznositi i slušati argumente, inače će vam se muljanje i prešućivanje osvetiti negdje u budućnosti. Kao što se toliko puta dogodilo. Ali do istine o prošlosti dolazi se slobodnim i javnim iznošenjem argumenata, ne oktroiranjem «istina» s državne ili stranačke govornice, kao što se dogodilo s Deklaracijom o Domovinskom ratu ili kao što se sada događa sa sličnom deklaracijom o «Oluji». Slučaj kao što je Gotovina ili kao što će, možda, biti suđenje za zločine u Osijeku 91., je nešto konkretno što pokazuje, recimo, dobru volju sadašnje Vlade prema standardima EU. Takvi sudski procesi, pogotovo ako se smogne snage da budu pošteno vođeni u Hrvatskoj, doprinose demokratizaciji društva. Dublji problemi, kao što su opća «kilavost» pravosuđa s procesima koji (češće nego što se u javnosti misli) traju toliko da dovode u pitanje samu smisao te institucije ili problem održivosti povratka bez mogućnosti zaposlenja poteškoće su za čije ublažavanje je potreban ciljani rad kroz duže vrijeme.

Kada smo već kod EU, koliko se realnim čine neka mišljenja da će približavanjem Hrvatske ulasku u EU padati interes međunarodne zajednice za neka važna pitanja demokracije i ljudskih prava, odnosno da će naglasak biti na ekonomskim pitanjima (i ustupcima) zbog čega će i EU biti spremna nekim problemima u kompleksu ljudskih prava progledati " kroz prste " ?

- Možda će se gledati «kroz prste» što se tiče obeštećenja žrtava čija su ljudska prava kršena tokom 90-tih. To ne bi bilo pravedno, ali ne živimo u idealnom svijetu. Npr. ni Sud za ljudska prava u Strasbourgu ne smatra se kompetentnim za evidentna kršenja ljudskih prava prije određenog datuma. Međutim, uvjeren sam, nikakva kršenja ljudskih prava kakva su se događala u Hrvatskoj tokom 90-tih EU neće tolerirati danas.

POLITIČKI PRAGMATIZAM

Kako se ključni činioci političkog života, u prvom redu same političke stranke, danas odnose prema procesu demokratizacije društva uopće i posebno ostvarivanja ljudskih prava? Kako i koliko oni tome doprinose?

- Političke stranke su organizacije za osvajanje vlasti i političke moći, a ne za promicanje nekih moralnih vrijednosti ili zaštitu ljudskih prava. To što neke koji puta i to čine, više je oblik pozitivnog «zastranjivanja» od osnovne funkcije do kojeg dolazi jer i među političarima ima poštenih i moralnih ljudi. Međutim, logika političkih stranaka, unutarnja borba za prevlast, podilaženje biračima, podvrgavanje istine stranačkim interesima, okruživanje poslušnicima – sve to zajedno vodi ka negativnoj selekciji. Glavni doprinos političkih stranaka demokratizaciji društva je zapravo u njihovoj smjenjivosti s vlasti!

Što se tiče kršenja ljudskih prava, utjecajne stranke u Hrvatskoj (a to vrijedi i za ostale države nastale na području bivše Jugoslavije), reagirale su uglavnom pragmatično, prema procjeni da li će im to politički koristiti ili škoditi. U doba kad su Srbi za dobar dio javnosti bili sotonizirana manjina i kad su oni, na području pod kontrolom RH, bili najčešće žrtve kršenja ljudskih prava po etničkoj osnovi, većina političkih stranaka je to, u najboljem slučaju, ignorirala. U vremenima poslije sukoba javno mnijenje se mijenja, ljudima je dosta huškanja i mržnje i, dosljedno, politike uspješnih stranaka će se mijenjati. To će, kao povratna veza, djelovati na javno mnijenje, i tako će se, malo po malo, stvarati civilizacijski standardi

U širem kontekstu kompleksa ljudskih prava dva problema čini se i dalje dominiraju: izbjeglice (prognanici)-povratnici i manjine. Kako ocjenjujete trenutno stanje na tim područjima?

- Problemi koje imaju povratnici pomalo prestaju biti ideološke prirode; dakle ostaju im ekonomski problemi. Tako su sada i srpskim povratnicima i hrvatskim izbjeglicama iz BiH glavni problemi siromaštvo i nezaposlenost. Naravno, to ne znači da su šikaniranja po etničkoj osnovi nestala, posebno ne u malim mjestima, ali politički utjecaj povratnika je sve veći i lokalne vlasti su često «etnički miješane». Za ta područja od posebne državne skrbi, gdje žive uglavnom povratnici i izbjeglice, nužna je jedna osmišljena razvojna politika na nivou države.

Državna politika prema bosanskim izbjeglicama 90-tih je najavljivala provedbu tzv. humanog preseljenja i ostanak u kućama srpskih prognanika. Sada su se stvari potpuno izmijenile i ti ljudi danas žive u krajevima koji su možda najnerazvijeniji u Hrvatskoj, nemaju perspektive, nemaju zaposlenja, njihovo stambeno zbrinjavanje poseban je problem. Naravno, ni povratak u njihova mjesta u BiH ne nudi neku nadu i mnogi ga od njih uopće ne žele. Sve skupa je to jedan veliki, objektivni problem, ali ipak mislim da bi država mogla pomoći i da bi mogla napraviti neke kvalitetnije iskorake u rješavanju problema ljudi kojima je svašta obećavala, a sada ih je u velikoj mjeri preпустиła samima sebi.

PROMJENE U JAVNOM MNIJENJU

Što se pak tiče manjina, Hrvatska je zakonski pitanja zaštite manjina dobro riješila ali treba dosta učiniti da se to sada realizira i u praksi. Nažalost, kod nas je raskorak između onoga što je na papiru i onoga u praksi jako velik na mnogim područjima pa tako i ovdje. No, jak je pritisak međunarodne zajednice a i osjetljivost javnosti za ovo pitanje je poraslo i mislim da su stvari ipak krenule u dobrom smjeru. Sjetimo se samo npr. Ante Đapića koji je još 95. u Hrvatskom saboru govorio da Srbi nisu politički već ekološki problem i nitko mu se u Saboru na tu svinjariju nije usprotivio, a kada smo ga mi tužili zbog širenja rasne mržnje onda nam je Sud na široko obrazlagao zašto se tužba odbija i zašto to nije širenje rasne mržnje da bi se na kraju pozvao na Đapićev imunitet. Takve stvari danas više nisu moguće i Đapić koji je pozdravljao fašističkim pozdravom danas pošto-poto želi ići u Izrael, ispričavati se itd. Dakle, ja mislim da je došlo do promjene u javnom mnijenju, a tome su pridonijeli i neki političari, da spomenem samo predsjednika Mesića koji je bez sumnje zaslužan za pozitivne promijene u hrvatskom društvu posebno onda kada je, što političari vrlo rijetko rade, išao s istupima protiv većinskog mišljenja. Tu su i premijerovi istupi, koji sada redovito npr. dolazi na pravoslavni Badnjak itd. Tu su i zastupnici manjina u Saboru, nevladine udruge itd. Naravno, ima tu stvari koje su "za izlog", ali to mijenja javno mnijenje i to doprinosi tome da se taj animozitet koji je bio prisutan u društvu, u medijima, pomalo splašnja i sve teže nalazi prostora u javnosti.

Kako u rješavanju tih problema može pomoći regionalni pristup i suradnja?

Regionalna suradnja stvara okvir za normalizaciju odnos među susjednim zemljama, a normalizacija odnosa potiče daljnju suradnju. Uvjerenje da je takva suradnja dobra za sve ljude u regiji potaklo je grupu NVO-a iz BiH, RH i SCG da osnuju jednu koordinaciju NVO-a iz ove tri zemlje s ciljem poticanja i iniciranja regionalne suradnje. Tako je nastala Igmanska Inicijativa koja je tokom zadnjih šest godina potakla mnoge korisne vidove suradnje – od prekogranične suradnje na lokalnom nivou i kulturne suradnje do ukidanja viza i susreta predsjednika. Posebno su vrijedne neke lokalne inicijative tzv. trokuti Osijek -Tuzla - Novi Sad, pa na jugu Dubrovnik, Trebinje, Herceg Novi, Kotor, Budva itd. Naše udruge su kroz Igmansku Inicijativu prve uspjele za isti stol dovesti tri državna predsjednika koji su međusobno razgovarali na platformi koje su dale nevladine organizacije. To je bilo nešto novo i značajno jer su predsjednici javno dali neke važne i obvezujuće izjave važne za problem regionalne suradnje, izgradnju povjerenja i demokratizaciju odnosa u regiji uopće. Na taj način oni se suprotstavljaju ekstremizmu u vlastitim sredinama i pokreću stvari u pozitivnom smjeru.

Da li i na koji način ratne traume, sindrom nedavnih ratnih sukoba, još uvijek bitno određuje probleme i stanje ljudskih prava i s tim povezan proces demokratizacije?

- Ne mislim da rasprostranjenost ratnih trauma prijeti procesu demokratizacije. Njemu više prijete demagoške politike koje će svaki ljudski strah, predrasudu, nelagodu pokušati iskoristiti za homogenizaciju koja se lakše postiže što su emocije jače. A strah i netrpeljivost mogu biti jake emocije.

EUROPSKI STANDARDI

Kako kvalitetnije, šire i ubrzanije potaknuti taj proces normalizacije, suradnje, istinskog pomirenja koji se čini i značajnim činiocem za puni razvoj ljudskih prava i demokratizaciju postratnih društava u regiji?

- S političkom voljom to bi išlo brzo, gotovo usporedivo s brzinom kojom je išao proces uspostavljanja nepovjerenja, netrpeljivosti i sukoba. Međutim, političke ekipe koje su sukob poticale ostale su na vlasti i poslije formalnog okončanja sukoba, i prave političke volje za normalizacijom u regiji nije bilo. Sindrom većine hrvatskih političara, ali ne samo političara, je da se želi pobjeći iz regije. Mi možemo s cijelim svijetom jedino ne možemo s našim neposrednim susjedima od kojih moramo biti sasvim različiti; kulturno, civilizacijski, lingvistički, genetski,.. Ali EU je nastala na prevladavanju tih dubokih, ksenofobičnih ljudskih poriva i razumljivo je da od jedne zemlje kandidata traži određeni stupanj zrelost. Jednom kada postoji koncenzus većine političkih stranaka da je ulazak u EU budućnost Hrvatske, to će potaknuti promjenu njihove politike u smjeru normalizacije, suradnje i veće demokratizacije društava u regiji.

Što bi danas bili ključni koraci u približavanju europskim standardima kada su u pitanju ljudska prava?

- Europa pokušava, i iz svojih vlastitih interesa, stvari u Hrvatskoj dovesti na nivo koji bi bio što bliži europskim standardima. To je vrlo dobar znak jer to znači da oni ozbiljno računaju na Hrvatsku kao člana EU u doglednoj budućnosti, recimo u sljedeće 3-4. godine. Ako vas netko želi u svom društvu onda i očekuje da se pridržavate nekih pravila koje u tom društvu vladaju. Mislim da nema povratak na staro ni u kom slučaju i mislim da postoje osnove za izvjesni optimizam. Mislim da ćemo se u budućnosti sve više suočavati s onim problemima u zaštiti ljudskih prava s kojima se danas suočavaju i nose članice EU i da ćemo konačno izići iz kruga problema koji nam je donio rat i ekstremne nacionalističke politike.

III Srbija i Crna Gora

1. Intervju s Tamašem Korhecom pokrajinskim sekretarom Vojvodine za upravu, propise i prava nacionalnih manjina

REGIONALNA SARADNJA I POLOŽAJ NACIONALNIH MANJINA

Zlatibor Vučinić

U najnovijem izveštaju Saveta Evrope, u posebnom poglavlju o stanju u Vojvodini, ukazuje se na to da je proteklih meseci u ovoj pokrajini zabeležen izvestan broj incidenata na etničkoj osnovi, da je intervencija vlasti bila neblagovremena, zbog centralizovanog sistema policije i njenih organa, te da je potrebno hitno donošenje novog Ustava Srbije, u kojem bi jasno bila definisana autonomija Vojvodine?

- Pa, prvo, što se tiče ovog konkretnog periodičnog izveštaja sekretarijata Saveta Evrope, ja mislim da je to jedan veoma korektan izveštaj, koji su uradili ljudi stručni, uz obilazak terena, preko intervjuja, sa veoma različitim ljudima iz organa vlasti i smatram da su njihove primedbe ne samo umerene, nego i veoma konstruktivne. Naime, u ovom izveštaju se ističe samo to da je prevelika centralizacija u pojedinim oblastima, između ostalog i u policiji, što je naročito primetno u određenim situacijama, kada je potrebno brzo reagovanje. Kada su pitanja specifična i vezana za određenu regiju, onda se ta centralizacija nije pokazala kao najbolje rešenje i delimično je zato bila zakasnela reakcija na te incidente i na te napade na pripadnike nacionalnih manjina. Isto tako je navedeno da mnogi u Vojvodini, ne bez razloga, potenciraju da bi određena šira ovlašćenja Vojvodine možda doprinela tome da se u sličnim situacijama brže i adekvatnije reaguje.

Kako obezbediti poverenje građana u državu

Prema nekim podacima iz 2000. godine pripadnika manjina je u organima vlasti, u sudstvu i u policiji, bilo jako malo. Kakva je situacija danas, pet godina kasnije?

- Pa, znate, situacija je promenjena, pre svega na nižim nivoima vlasti, ali u onim oblastima gde je ta disproporcija bila možda najveća, a to su pre svega organi tužilaštva, organi pravosuđa i to pre svega funkcioneri u tim organima, kao i organi javne bezbednosti, carine - tu značajnijeg napretka u tim proporcijama nema.

Pojedinačno ima. U nekim sredinama smo uspeli da smanjimo neke disproporcije uz zajedničke napore, naravno, ali ono što ja svakako smatram pozitivnim rezultatom ovog prethodnog perioda je da se sada stvarno čine naponi i od strane republičke vlasti i od strane naše pokrajinske vlasti da se obrati pažnja na ovo pitanje. Naime, sve je jača svest o tome da integracija našeg društva iziskuje uključivanje svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, u organe javne vlasti, u državne organe, jer je to uslov za jačanje poverenja prema organima države.

Da bi država mogla dobro da funkcioniše ona mora da ima poverenje građana i to ne samo građana većinskog naroda u državi, nego u ovakvim multietničkim državama kao što je naša, naročito kakva je Vojvodina, neophodno je poverenje svih građana, dakle i onih koji pripadaju manjinskim zajednicama. Dakle, to je neki, da tako kažem i državni interes, nije to samo interes nacionalnih manjina. Jer, demokratsko društvo, integrisano društvo, iziskuje ravnomerno učešće svih grupa, svih zajednica. To se odnosi naravno i na žene kao populaciju i odnosi se i na druge strukture i grupe u društvu. Ali, u ovakvom društvu kao što je naše, koje je prilično opterećeno nacionalnim pitanjem i nekim odnosom države prema tom pitanju u 90-tim godinama - naročiti značaj dobija to ravnomerno učešće nacionalnih zajednica u organima vlasti.

Kada se ima u vidu podatak da je položaj nacionalnih manjina u poslednjoj deceniji prošlog veka bio znatno pogoršan, što potvrđuju podaci o velikom iseljavanju u vreme tragičnih događaja, šta je za položaj nacionalnih manjina značila oktobarska smena 2000. godine, s obzirom na to da je od tada prošlo, evo, više od 5 godina?

- Ja to sad govorim sasvim iskreno i bez nekih političkih motiva, da su veoma značajni koraci učinjeni počev od 2001. godine u pravcu da se te nepravde, taj odnos prema manjinskim zajednicama, promeni. Ovakva nova politika u određenim oblastima je dovela do vidljivih rezultata. U nekim oblastima ti rezultati su se počeli ostvarivati, međutim, taj proces treba da potraje i mi moramo graditi naše društvo na principu ravnopravnosti dugoročno. Dakle, to nije nešto što se može rešiti jednom za svagda, nego je to nešto na šta neprestano treba da pazimo. Dakle, svakako je načinjen veliki napredak u oblasti zakonskog i pravnog regulisanja tog pitanja.

Mnoge stvari koje su ranije bile tabu teme sada su deo našeg pravnog sistema. A dovoljno je da vam pomenem tri stvari: prvo da danas, za razliku od prethodnog perioda, naš ustav i zakon priznaje pravo manjinama na kulturnu autonomiju, na samoupravu, dakle, priznaje se princip da manjine imaju pravo da odlučuju o pitanjima koja su neposredno vezana za njihov identitet, za njihovu kulturu, informisanje... Tako su, u tom duhu, štampani mediji prepušteni nacionalnim

savetima na upravljanje od strane Skupštine Vojvodine i preduzeto je niz drugih koraka u pravcu da se priznaje to pravo na samoorganizovanje nacionalnih manjina.

Isto tako, recimo, stvorene su neke nove institucije kao što je to Učiteljski fakultet na mađarskom jeziku u Subotici. Ili neke nove gimnazije na jezicima nacionalnih manjina, nova profesionalna pozorišta. Priznata je hrvatska zajednica kao nacionalna manjina što ranije nije bilo omogućeno.

Dakle, sve su to neki potezi nove vlasti, normativno-pravne prirode, koji se suštinski razlikuju od odnosa države u ranijem periodu. Isto tako je došlo do poboljšavanja i u faktičkim uslovima, recimo, za očuvanje identiteta, jačane su, da tako kažem, donacije, finansijska podrška raznim tim kulturnim i drugim organizacijama, ustanovama, nevaladinom sektoru. Sve to u cilju da se lakše omogući očuvanje tog identiteta.

A, evo, ono o čemu smo ranije razgovarali, pokrenuto je ovo pitanje da se obezbedi odgovarajuće učešće manjina u društvenom životu, državnim organima, u javnom životu i zajedno to možemo okarakterisati da je naša država učinila veoma značajne napore da dokaže i pokaže da želi da bude domovina svim svojim građanima.

Više autonomije – manje problema

Da li je ovaj stepen autonomije Vojvodine primeren političkim, kulturnim i ekonomskim potrebama stanovništva, dakle svih građana Vojvodine?

- Kao što je na planu zaštite prava nacionalnih zajednica u Vojvodini učinjen napredak, ja mislim da je učinjen i u pravcu izgradnje stvarne autonomije Vojvodine. Naime, do 2002. godine, do izglasavanja takozvanog "Omnibus zakona" u republičkoj Skupštini, Vojvodina je, da tako kažem, služila samo kao ukras režimu u Beogradu i nikakve stvarne nadležnosti nije bilo u pokrajinskoj administraciji, u pokrajinskom Izvršnom veću. Dakle, to je bila jedna mimikrija autonomije. Od tog momenta, ovim zakonom, pa i nekim drugim zakonima, je stvorena jedna mogućnost da Vojvodina, bar u nekim oblastima, sama odlučuje o svojim potrebama, o zadovoljavanju svojih potreba.

Mislim da je, generalno, vojvođanska vlast, vojvođanska administracija u ovom periodu od 2002. godine dokazala je da je sposobna da kvalitetno i u interesu građana vrši vlast. Ja mislim da smo u svim onim oblastima gde Vojvodina danas utiče na razvoj standarda građana, gde utiče na privredu, dokazali da se može vršiti neka vlast i bez skandala, bez korupcije, bez zloupotrebe ovlašćenja.

Ako vi posmatrate, na primer, oblast pomaganja privrede, malih i srednjih preduzeća preko različitih pokrajinskih fondova, onda ćete primetiti da je ovde podeljeno više milijardi dinara gotovo bez i jednog skandala, dakle, sve je to otišlo u ruke marljivih privrednika koji većim delom vraćaju te zajmove, povoljne zajmove i to su uglavnom uložili u svoju privrednu delatnost i ljudi su preko te privredne delatnosti otvorili nova radna mesta i počeli proces oživljavanja vojvođanske privrede. To je samo jedan primer, mogao bih navesti i neke druge oblasti gde smo preko preuzimanja nadležnosti pokazali jedan viši stepen odgovornosti prema, da tako kažem budžetu, prema javnim prihodima, prema vršenju vlasti uopšte od onog na šta smo navikli da rade u Beogradu.

Mi naravno nismo prezadovoljni. Baš zato ove godine ulazimo u ogroman projekat razvoja pokrajinske uprave, koja zapravo ima za cilj da podigne administrativne kapacitete pokrajinske uprave, da ona još više služi građanima, da bude otvorenija, da bude transparentnija i da se put svakog dinara, svakog poreskog dinara, može ispratiti i da građani budu svesni na šta se to troši.

Dug put do novog Ustava Srbije

Vi ste, gospodine Korhec, upoznati s nacrtima novog republičkog Ustava koje su ponudili i premijer i predsednik Srbije. Kakvo je mesto Vojvodine u budućem Ustavu?

- Ono što, zapravo, obećava u celom ovom procesu donošenja novog republičkog Ustava je to što su najznačajnije političke stranke i svi drugi činoci na političkoj paleti Srbije, ja mislim, konačno shvatili da autonomija Vojvodine ne mora da šteti interesima Srbije, da autonomija Vojvodine i celovitost i jedinstvo republike nisu suprotstavljeni pojmovi. Ne stoji više navodno upozorenje: ili ćete imati autonomiju Vojvodine, ili jedinstvenu Srbiju. Taj demagoški pristup u beogradskoj političkoj javnosti sve manje i manje je prisutan i to obećava.

Dakle, u tom smislu i predlog Vlade Republike Srbije, naročito predlog predsednika Republike, već predviđa jednu široku autonomiju Vojvodini, koja se u značajnoj meri razlikuje od sadašnjeg položaja pokrajine prema "Miloševićevom ustavu" i u mnogim oblastima predviđa široku mogućnost, široku autonomiju, sa originalnim izvornim prihodima za pokrajinu. To, svakako obećava i mi smo se povodom toga oglasili. Izvršno veće Vojvodine ima svoju platformu o budućem ustavnom položaju Vojvodine koja je bliska ovim rešenjima, samo u nekim oblastima tražimo više preciznosti u normativnim rešenjima, da ne bi sutra moglo da dođe do određenih nesporazuma i ograničavanja ove autonomije. Dakle, ono što obećava, ja mislim da je sazrela svest u srpskoj političkoj javnosti da autonomija Vojvodine ne samo da ne ugrožava interese Srbije, nego i te kako može da bude jedan alat, jedan način kako da se Srbija brže približi Evropi.

Pozitivna diskriminacija kao unapređenje položaja manjina

Šta je sa izbornim zakonima i idejom koju nam je nedavno izneo bivši šef misije OEBS-a u našoj zemlji Mauricio Masari, da bi izborni cenzus za pripadnike nacionalnih manjina trebalo smanjiti kako bi bili zastupljeni u parlamentima i skupštinama?

- Da, svakako je pozitivno da se ovaj zakon izborni na osnovu koga su organizovani izbori u decembru 2003. godine, pa i oni 2000. godine, svakako je promenjen i promenjen je u pravcu da je ukinut izborni cenzus, dakle, predviđen je samo prirodni prag za stranke nacionalnih manjina. Međutim ono što ipak na neki način zabrinjava jeste da su neka rešenja ostala neizmenjena, naime, o čemu se radi, za kandidovanje izborne liste i za stranke nacionalnih manjina i za građanske ili srpske stranke je ostao isti, dakle 10 000, da tako kažem, potpisa birača. A to u slučaju stranke nacionalnih manjina zapravo znači da oni moraju da prikupe da bi se kandidovali gotovo istovetan broj potpisa koliko im treba glasova. To je malo apsurdno u odnosu na broj glasova i broj potpisa, jer je mnogo teže, naravno, sakupiti potpise, naročito overene, nego što je teško dobiti glasove. Dakle, u tom smislu svakako je učinjen jedan značajan korak u tom pravcu i to međunarodna zajednica vrednuje i ja lično, međutim, neki detalji ostali su nerazjašnjeni u vezi samog procesa kandidovanja tih stranaka.

Mediji su, u ovim kriznim vremenima raspada države, odigrali svoju ulogu kako su je odigrali. Danas su u fazi transformacije, pa vas molim da mi kažete svoj stav prema ulozi medija u procesu transformacije, kada je reč o nacionalnim manjinama?

- Svakako, mediji imaju svoju, da tako kažem, ružnu ulogu i prošlost u ovim našim burnim vremenima, ali imaju i svoje veoma pozitivne učinke. Naravno, bez demokratskih medija u Srbiji (a njih je bilo i u vreme Slobodan Miloševića, ma koliko da su teško opstajali, a ipak vodili svoju posebnu bitku i rat protiv tog režima) - ne bi bilo promena. Dakle, u tom smislu mi ne možemo generalisati to pitanje i svakako da mediji imaju i danas ogromnu odgovornost u kom će pravcu Srbija da krene. I po pitanju Haga, saradnje sa Hagom i po pitanju otvaranja ili zatvaranja naše države i po pitanju evropske integracije i po pitanju položaja nacionalnih manjina.

Više puta je to pitanje stavljeno na dnevni red i ja sam već više puta rekanajveći je problem da u medijima na srpskom jeziku manjine najčešće budu pomenute ili u nekom negativnom kontekstu, ili u kontekstu neke senzacije. Van ove dve teme izuzetno retko i izuzetno na margini se javlja ovo pitanje, ovaj problem. Da bi se tu nešto promenilo moramo da imamo edukovane novinare.

Novinar ne može da piše o nečemu, ne bi trebalo da želi da piše o nečemu u šta nije upućen, za šta nema dovoljno znanja, ili dovoljno interesovanja. Prvo treba probuditi interesovanje onih koji stvaraju novine, glavnih urednika, uređivačkih odbora i tako dalje, pa preko medija polako i postepeno jačati svest građana o tome da je ovo pitanje važno i da ovo pitanje postoji. I u negativnom kontekstu, ali i u pozitivnom.

Mi u Izvršnom veću smo shvatili značaj medija i shvatili smo značaj toga da se mora pobuditi zainteresovanost javnosti za ova pitanja. Naš projekat afirmacije multikulturalnosti i tolerancije u Vojvodini je projekat koji ima prvenstveni cilj da širi znanja i širi jednu svest o multikulturalizmu u Vojvodini, da pospešujemo preko tog projekta, naročito kod mladih ljudi, učenje o različitosti. Dakle, želimo jednostavno da pomognemo mladim ljudima da ono što ne mogu naučiti u školama, ne mogu naučiti iz medija, ne mogu naučiti od roditelja, ali su važna, jer žive sa ljudima koji su različiti od njih, da to naše bogatstvo preko ovih programa i projekata spontano savladaju, da spontano jačaju svest o tome.

Mediji i multukulturalizam

Naravno, i mediji su uključeni u naš projekat praćenjem svih potprojekata: Kupa tolerancije, kviza "Koliko se poznajemo", muzejskih izložbi i tako dalje. Mediji su, zatim, uključeni u ceo ovaj projekat promotivnim spotovima, mi smo prisutni u medijima i to je veoma važno ali, naravno, prvenstveno je važno da skrenemo pažnju medija na to da u Vojvodini postoji ta kulturna šarolikost, ta jezička šarolikost i da je to bogatstvo.

Ono gde moramo promeniti naš sistem vrednosti jeste – kako se tretira ta različitost – da li smo ignoranti, da li smo negativni prema tome, ili imamo jedan pozitivan odnos. Ono što Izvršno veće kao svoju poruku redovno šalje u javnost jeste da tu različitost shvata kao vrednost. Vrednost i prednost u odnosu na druge regione, i preko granice i u našoj zemlji.

Mi imamo tu izuzetnu sreću da možemo učiti od onih koji su različiti, sa kojima zajedno živimo. I učeći od drugih, jer svako ima neke svoje prednosti, kao što ima svoje mane, mi se možemo usavršavati. Naši preci ovde na ovim prostorima su redovno učili jedni od drugih. Svako je imao svoju tradiciju i ona se uglavnom poštovala, ali su učili jedni od drugih. Evo samo jedan primer: kada je u Mađarskoj, na inicijativu grofa Sečenjija formirana Akademija nauka i umetnosti, godinu dana kasnije formirana je Matica srpska. Kada je u Mađarskoj formirano Mađarsko nacionalno pozorište, nekoliko godina kasnije formirano je Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu. Dakle, mi smo još tada, u drugim državnim okvirima, znali da učimo jedni od drugih, da međusobno iskoristimo znanja i saznanja.

E sad, malo smo zaboravili na to, malo smo u onim ružnim i jadnim 90-tim godina prošlog veka, počeli da tretiramo tu različitost kao neku manu, od koje smo probali da se oslobodimo "humanim" preseljenjem stanovništva, etničkim čišćenjem i na druge jednako loše načine. Smatrali smo da ćemo postati plemenitiji, homogeniji, bolji... A istorija nas uči nešto potpuno drugo. U sredinama u kojima postoji to kulturno bogatstvo, ono se pokazalo kao motivacija, kao neki plus od kojeg je bilo koristi. Pa, ako vi pogledate, celokupna srpska građanska kultura, naročito književnost, vuku korene iz tadašnje Ugarske. Zašto? Bilo je uzora i imalo je šta da se prati. I današnja kultura je bazirana na tome.

Dakle, ja mislim da nije teško pametnim ljudima dokazati da nacionalna homogenizacija ne donosi radost i zadovoljstvo. Na žalost, dok čovek na nauči iz svoje greške, dotle neće da poveruje. Ali, evo, mi smo prošli i tu školu, pa se nadam da ćemo u novom milenijumu znati da iskoristimo tu našu različitost kao izvor vrednosti.

Ima li konačnog suda

Pomenuli ste događaje s kraja prošlog veka i veliko stradanje koje je zadesilo bivšu državu, a ja mislim da o tome još nije dat konačan sud. Da li je ova generacija, mislim i na Zagreb, i na Sarajevo, i na Beograd, a i na Novi Sad sposobna da donese pravi sud o događajima u bliskoj prošlosti?

Pa, zapravo nemamo još takvu istorijsku perspektivu koja bi omogućila jedno trezveno sagledavanje svih tih događaja koji su se zbili na ovim prostorima, ali sam jako uveren da je sve više onih ljudi koji su svesni toga da sve to što se dogodilo nije bila neka istorijska nužda. Da to nije bio rezultat neke zavere Vatikana, Nemačke, nego čista pohlepa i borba za vlast ljudi koji su tada činili nacionalne elite ili rukovodstva tih država članica bivše SFRJ. Ako sad pogledamo te događaje onda se ovaj recept može primeniti gotovo na sve te situacije, dakle, nije prevagnuo razum nego čisti interes za očuvanje vlasti, za šta su neki videli rat kao najpogodnije sredstvo.

Isto tako ne smemo da zaboravimo da je, dok je narod puno patio zbog tih sukoba i dok je bilo žrtava na svim stranama, došlo do ekonomskog slabljenja na svim stranama u sukobu, negde više, negde manje. A dotle se jedan sloj, jedna elita, pre svega privredna elita koja se bavila trgovinom i raznim drugim polulegalnim stvarima, izuzetno obogatila u tim sukobima.

Dakle, nije to za svakog značilo propast, nego za neke je značilo šansu da ostvare neke svoje ekonomske ciljeve koje nisu mogli da ostvare u uslovima vladavine zakona i prava. Bilo im je potrebno da se stvori ambijent u kojem nije zakon najvažnije sredstvo regulacije, nego su to neke druge vrednosti. Ali, mislim da se sve više i više u javnosti priča o tome, da jača svest da iza tih

velikih nacionalnih parola, iza tih ogromnih reči, iza tog skandiranja - stoje veoma prosti interesi pohlepe i novca.

1. MEDIJI I EVROPSKI DEMOKRATSKI STANDARDI

Aleksandar Gujić, glavni i odgovorni urednik Radio Novog Sada

Primena demokratskih standarda za zemlje nekadašnjeg komunističkog bloka, bilo da su mu pripadale zvanično (formacijski) ili nezvanično (uređenjem, kao nekadašnja SFRJ), suštinska je prepreka, odnosno zadatak koji im se postavlja na putu u takozvane evropske integracije. Ti demokratski standardi, naravno, nisu nam urođeni, baš kao što nisu ni građanima u Evropskoj uniji, nego su skup zakona koji propisuju pravila ponašanja, od ekonomije i politike, do ophođenja na javnim mestima. Koliko su oni baš svi demokratski, samo zato što su smišljeni u Uniji, tema je više za filozofsku raspravu, jer jednostavno je – ko želi u Zajednicu mora da ih prihvati baš takve kakvi jesu. Ruku na srce, većina njih jeste veoma bliska nečemu što bi se moglo definisati kao demokratsko, na primer, kretanje građana bez obzira na granice, slobodna trgovina, znači isto takvo kretanje kapitala i radne snage, pa prava potrošača, socijalna zaštita, ekološki standardi, sloboda medija i još mnogo toga. A, naravno da nije ni u EU sve idealno. Protesti studenata u Francuskoj, koji se bune protiv zakona o prvom zaposlenju (koji široka ovlašćenja daje poslodavcu) najnoviji su dokaz za to. Zatim već tradicionalni masovni protesti sindikata u Grčkoj zarad većih plata i bolje socijalne zaštite, kada generalni štrajk blokira celu zemlju. Ne treba zaboraviti ni to da jedna Švajcarske i ne pomišlja na to da pristupi Uniji, jer smatra da je bolje i pametnije uređena.

Ali, Švajcarskoj se može, a nama baš i ne. I sama činjenica da "tamo, u Evropi" gotovo sve funkcioniše, a ovde, kod nas, gotovo ništa - dovoljno govori u prilog tome da je ostatak Evrope znatno bolje uređen setom standarda, preinačenih u zakonsku regulativu. Pri tome valja očekivati samo pooštavanje normativa koje treba ispuniti za pristupnicu, jer zastoj u ratifikaciji evropskog Ustava govori da među "25-toricom" ne funkcioniše sve kako treba i da će, logično je, biti rigorozniji pri prijemu novih članica.

Kako ćemo do evropskih demokratski standarda?

Kako do tih standarda? Odgovor je kratak - dugo i teško. Kroz skupštinsku proceduru, opterećenu poslaničkim, veoma komotnim poimanjem svog posla i nesigurnom vladajućom parlamentarnom većinom, treba da prođe na stotine zakona i hiljade propisa. Ali, nije reč samo o fizičkoj dimenziji posla. Navike su godinama taložene. A najgora je ona da kod nas uvek može mimo zakona, iz potrebe ili koristi, ako se ima dobra pozicija u vlasti, a ponekad i kao deo balkanskog folkloru i inata.

Onda prvi standard zaista mora da bude – primeniti ono što je standard. Pri tome uloga medija je velika, jer su uglavnom oni i uspostavili i promovisali kvazi standarde, koji preovladavaju i koje je tako teško iskoreniti. Naravno, besmisleno je očekivati da sada svi stanu u jedinstven front promovisanja evropskih standarda, jer ne treba zaboraviti da su na instalisanim sistemima vrednosti izgrađene čitave medijske, ekonomske i političke imperije. Tim (prikrivenim, ili ogoljenim) centrima vlasti odgovara održavanje ambijenta u kojem preovladava svakojaki šund, kao opšteprihvaćeni standard.

Ne treba zaboraviti i to da je, ne tako davno, politički šund koji su plasirali mediji izazvao masovnu histeriju i ratove, a da se govor mržnje i danas dopušta, čak i potencira u pojedinim medijskim kućama. Šta reći na informaciju da većina medija u Srbiji nije želela da potpiše Kodeks o ponašanju u predreferendumske periodu u Crnoj Gori. Verovatno mnogi od urednika tih kuća već trljaju ruke i zahvaljuju sudbini što će politički tračevi, raznolike procene i analize da im povećavaju tiraže i auditorijum. Istina, nije lako ni opstati među tolikim tabloidima, razglasnim radio stanicama i kumovskim televizijama koji se hrane svim, a naročito najprizemnijim ambijentalnim specifičnostima.

Pitanje je pri tom: šta je starije – takvi mediji, ili oni koji ih konzumiraju. Ko je koga proizveo? Ma kakav odgovor bio, negde u taj krug se mora ubaciti "bajpas" ka, ma kako to zvučalo otrcano, sistemu klasičnih vrednosti, kojem su nadgradnja svi ostali standardi.

Zašto u zemljama razvijene demokratije (a to tamo zakoni regulišu) ne sme da se pljuje po ulici, ili mora da se počisti iza kućnog ljubimca u šetnji? (Uzgred, sa stanovišta većeg dela naše populacije vršenje nužde na ulici je "prirodno pravo" i čoveka, a kamoli ne njegovog "najboljeg prijatelja".) To je tamo tako jer se ponašanje prema zakonu uči u najjednostavnijim situacijama. Onaj ko je bahat na ulici ima dobre predispozicije da se tako ponaša i u politici, u ekonomiji, u javnim istupima, ili ma gde drugde.

Mediji i standardi

Jedan od osnovnih međunarodno priznatih standarda je pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo definisano je, između ostalog u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Uzgred, ova sloboda se često kod nas veoma slobodno shvata, ne uvažavajući pri tome da iz te slobode proizilaze i obaveze.

Sloboda izražavanja, sa polazišta medija koji se ozbiljno bave novinarstvom obesmišljena je ako ne postoji mogućnost da se pribave prave, istinite informacije. Pošto nema garancije da će informacija koju plasira vlast biti objektivna i celovita, u krajnjem slučaju istinita, među ključnim zakonima u medijskoj oblasti u svim zemljama je i Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Taj akt ima utemeljenje u takozvanoj Maloj povelji, ili Povelji o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, usvojenoj na nivou Državne zajednice Srbije i Crne Gore, koja garantuje pravo građana na pristup takvim informacijama. To pravo trebalo bi da bude zagarantovano i novim Ustavom Srbije (čije usvajanje se, kao prioritet, navodi već 5 godina i stalno odlaže).

Zakon o dostupnosti informacija od javnog značaja Narodna skupština Republike Srbije usvojila je 2. novembra 2004. godine, ali o tome koliko se kod nas poštuju propisi dovoljno govori podatak da zakonom utemeljena institucija – poverenik za javne informacije dugo nije mogao da dođe ni do pristojne prostorije za rad. Primena ovog zakona je i dan danas više nego mučna, čak i za novinare, koji su po prirodi posla naučili da izlaze na kraj s raznolikim čuvarima tajni, pa se postavlja logično pitanje: da li je on donet samo zato da bi se ispunila forma prema Evropi u koju želimo. Takva je, uostalom, sudbina i ostalih medijskih zakona. Prvi usvojen, Zakon o radiodifuziji, zvanično na snazi od 18. jula 2002. godine, posle mnogo preganjanja o formiranju Republičke radiodifuzne agencije i njenog Saveta, počeo je da se, u delu koji se odnosi na javne servise, primenjuje tek od kraja 2005. godine.

Kada je reč o zakonu o pristupu informacijama od javnog značaja ne treba zaboraviti da primena standarda dostupnosti podrazumeva još jedan važan opšti standard, a to je da nema diskriminacije, odnosno povlašćenih u pristupu pojedinim informacijama. Naravno da je i na medijima da koriste pozitivno ta prava, na primer, da bi i objektivno tumačili poteze vlasti.

Uloga medija neobično je važna u uspostavljanju jednog od osnovnih opšteprihvaćenih postulata za uspostavljanje demokratskih standarda, a to je dijalog. Demokratski dijalog doprinosi povratku poverenja među ljudima, posle loših godina u kojima je zakon jačeg proizvodio samo jednosmernu komunikaciju.

Demokratski dijalog kao doprinos pomirenju u regionu

Dijalog ima jednu od ključnih uloga i u povezivanju zemalja u regionu, naročito onih koje su bile u ratnim sukobima. Izgradnja mostova tolerancije tako je moguća čak i između naizgled nepomirljivih strana, kao što su recimo srpska i albanska, koje su, u okviru projekta "Civilni dijalog sa Kosovom", uspele da naprave prve korake saradnje.

Sličan povod – narušeni međunacionalni odnosi, mada mnogo blažeg oblika i posledica, imalo je Izvršno veće Vojvodine kada je, krajem septembra 2005. godine, pokrenulo projekat "Afirmacija multikulturalizma i tolerancije u Vojvodini". Osnovna ideja je bila da se promovišu standardi multietničkog i multikulturalnog društva u Vojvodini, kao modernoj evropskoj regiji, na osnovama otvorenog demokratskog društva, zasnovanog na vladavini prava. Državna politika 90-tih godina prema nacionalnom pitanju, problem integracije velikog broja izbeglica i nedovoljna obaveštenost o istorijskim i kulturološkim aspektima zajedničkog života više nacija u Vojvodini - evidentno su narušili međunacionalne odnose, nekad sinonim za dobru atmosferu zajedničkog

života u Pokrajini i proizveli potrebu za ovim projektom, u kojem je medijima data uloga i promotera i učesnika.

Mediji su, dakle, nezaobilazan činilac u uspostavljanju demokratskih standarda. Koliko su oni osposobljeni za to, posebno je pitanje. Krajem 2002. godine novinari iz sedam država Podunavlja, uključujući i našu zemlju, osnovali su Evropski savez podunavskih novinara, sa sedištem u Beču. Jedna od osnovnih ideja osnivača bila je očuvanje medijske slobode. To je teško merljivo obeležje medijskog prostora, a jedan od pokušaja načinio je IREX metodom MSI indeksa samoodrživosti medija. Tim indeksom se prati razvoj nezavisnog, profesionalnog novinarstva u zemljama u tranziciji, pri čemu se prati dostizanje pet ciljeva:

1. sloboda govora, odnosno da li postoji pravni, zakonski okvir za funkcionisanje medija,
2. ispunjenje profesionalnih novinarskih standarda,
3. transparentnost, ili obezbeđenost više izvora informacija,
4. ekonomska samodovoljnost, odnosno profesionalno poslovno rukovođenje i
5. postojanje institucija za podršku medijima.

Nisu sve zemlje u regionu dostigle ocenu 3, koja bi medije u njima označila održivim i slobodnim, nego su u stadijumu približavanja održivosti.

Ohrabruje i vest da su se do sada gotovo nepomirljiva novinarska cehovska udruženja, Udruženje novinara Srbije i Nezavisno udruženje novinara Srbije složili u zajedničkom poslu – izradi Predloga etičkog kodeksa novinara Srbije. Predlog tog dokumenta, kojem predstoji javna rasprava, predviđa osnivanje posebnog nezavisnog tela, Medijskog saveta, koji bi nadgledao poštovanje Kodeksa. Kada je reč o, možda, najvažnijem, a to su mehanizmi za primenu, naročito sankcije za one koji se ne pridržavaju Kodeksa, predviđeno je da mediji koji ga krše budu obavezni da objave saopštenje Medijskog saveta, čime bi umanjivali kredibilitet. Ocenjujući Kodeks kao prvi korak ka samoregulaciji medija, šef misije OEBS-a u Srbiji i Crnoj Gori Hans Ola Urstad je, takođe, naglasio značaj mehanizama koji će obezbediti i slobodu i odgovornost novinara.

Sigurno je da u medijskoj oblasti jedino javni servisi, nezavisni od kapitala i centara moći, imaju autonomnost i snagu da pokušaju da uspostave zaboravljena pravila ponašanja i promovišu demokratske standarde, bez zadržke i kalkulacija koliko će im to uticati na poslovanje.

Primer Radio Novog Sada

Evropska agencija za rekonstrukciju je posredstvom Evropskog pokreta u Srbiji sredinom 2004. godine raspisala konkurs za dodelu sredstava za medijske projekte, koji promovišu evropske standarde. Motiv je bio jasan – prema istraživanjima javnog mnjenja, čak 82 odsto građana podržavalo je priključenje Srbije i Crne Gore evropskim integracijama, ali je svega 5 odsto znalo šta to suštinski znači. Istovremeno, 30 odsto građana je indiferentno prema evropskim integracijama, a oni su ti koji moraju biti dodatno informisani, kako bi se pojačao njihov interes za evropske standarde.

Mada je konkurs bio namenjen prvenstveno nevladinom sektoru, a Radio Novi Sad se još nije izdvojio iz RTS-a, koji je tek krenuo u transformaciju u javni servis, dakle bio je u neku ruku deo državnog korpusa medija, naša kuća se, kvalitetom ponuđenog projekta, izborila za deo sredstava.

Šest serijala emisija pod zajedničkim nazivom "**Javni servis Vojvodine – evropska iskustva i građanska svakodnevnica**", u koje je uloženo oko 53 hiljada evra, od čega je Agencija obezbedila 30 hiljada evra, emitovane su jednom sedmično, od juna do decembra 2005. godine. Iz naziva je već jasan model kojim su razjašnjeni evropski standardi – poređenjem naših i iskustava u Evropskoj uniji, a prezentacija je bila promocija jednog od univerzalnih standarda u novinarstvu, prava da se čuje više različitih, često suprotstavljenih mišljenja. Odabrane su teme koje su specifične za Vojvodinu:

- civilni sektor,
- prava manjina,
- ekologija - na primeru specijalnog rezervata prirode "Gornje Podunavlje",
- preplitanje kultura,
- poljoprivreda i
- raseljeni.

Svaki serijal činilo je po četiri emisije, a u svakoj od njih tema je obrađena iz posebnog ugla. U prvom, "Glas naroda", to je bilo mišljenje građana, stav javnosti kod nas i u Evropskoj uniji,

zatim, "Povodom" aktuelan događaj ili pojava rastumačeni od učesnika i stručnjaka, pa suprotstavljanje stavova u pojedinim oblastima u emisiji "Pro et contra" i na kraju, u "Lokalno ili globalno", primeri rešavanja problema - da li je to moguće u svojoj sredini, ili se mora tražiti pomoć na višim instancama.

U emisijama su učestvovali gosti iz svih oblasti, čime je data širina posmatranju određene oblasti. Prezentovana su mišljenja oko stotinu stručnjaka iz različitih oblasti, pri čemu je uvek naglasak bio na tome "kako se to radi u Evropskoj uniji", ostavljajući slušaocima da zaključe koliko je taj način zaista dobar. Nisu korišćena samo iskustva iz Srbije i Crne Gore, nego su novinari Radio Novog Sada ili saradnici odlazili i u Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Rumuniju i Makedoniju, ili su gosti iz tih zemalja dolazili za potrebe pojedinih emisija.

Na primer, u serijalu "EU i prava manjina" namera je bila da se javnost informiše o značaju manjinskih prava i međuetničke tolerancije za stabilnost i demokratizaciju društva na putu ka Evropskoj uniji. Učestvovali su žitelji višenacionalnih mesta Ruskog Krstura, Đurđeva, Novog Sada, Sutjeske, Bačke Palanke, Bačkog Petrovca i Subotice, a petnaestak stručnjaka komentarisalo je različite aspekte te oblasti.

U obradi još jedne od specifičnih tema za Vojvodinu, raseljenima, kojih je i po zvaničnoj statistici najviše baš u ovoj pokrajini, mišljenje je zatraženo od desetak stručnjaka, a ankete su snimane među raseljenima smeštenim u Krušedolskom Prnjavoru, naseljima Roma u okolini Novog Sada, pa u Vršcu i Baču, ali i u Tuzlanskom kantonu i Vukovaru.

Dvosmerna komunikacija

Kada već govorimo o standardima (uz promociju onih evropskih) ovim projektom Radio Novog Sada ispunjen je i za novinarstvo najvažniji – pružiti slušaocu mogućnost da čuje različita mišljenja. U svim emisijama bili su angažovani i novinari redakcija Radio Novog Sada na programima nacionalnih manjina, a emisije su prevedene i emitovane na mađarskom, slovačkom, rumunskom i rusinskom jeziku. Time je i projekat bio potpuno u duhu multilingvalnosti Radio Novog Sada, medijske kuće čije je to jedno od osnovnih obeležja.

Radijska kampanja, zbog širokog auditorijuma, veoma je pogodna za ovakve prezentacije. Efekat u promociji standarda je dodatno pojačan time što su svi serijali poslani na adrese 22 lokalne radio stanice u Vojvodini, kao i na adrese radio stanica u regionu s kojima Radio Novi Sad saraduje – Radiju Republike Srpske u Banja Luci, Radio Tuzli, Radio Vukovaru i programima na srpskom jeziku u Radio Pečuju i Radio Temišvaru. Svi su se odazvali ponudi da emituju ceo serijal, ili pojedinačne emisije, tako da je projekat predstavljen i širokom auditorijumu u regionu.

Ovaj projekat je, donekle, imao i povratnu spregu, jer je uz afirmaciju evropskih standarda bio prilika da se u njegovoj realizaciji primene svi standardi savremene radijske emisije: od primene kratkih, efektivnih novinarskih izraza raznolikih formi (vesti, izveštaji, razgovori, zvučne hronike, komentari, čak radio debate), do korišćenja svih mogućnosti za moderno zvučno dizajniranje emisija.

Na osnovu rezultata dve ankete Centra za istraživanje javnog mnjenja, programa i auditorijuma RTVNS, projekat je dobro primljen kod slušalaca. Među anketiranim Vojvođanima, ubedljivo najveće interesovanje izazvali su serijali o poljoprivredi (94% anektiranih) i ekologiji (88,6% anketiranih). Značajno je i to da se način prezentacije tematskih ciklusa izrazito dopao najvećem broju anketiranih osoba (62,6%).

Radio Novi Sad je projekat "**Javni servis Vojvodine – evropska iskustva i građanska svakodnevnica**" ostvario prema svim profesionalnim novinarskim i tehničkim standardima. U etru je, međutim, još na stotine radijskih emitera (od kojih većina radi mimo zakona), pa gorak ukus ostavlja saznanje da država nema osećaj, potrebu ili šta već da zaštiti one koji rade kako treba. Ostaje nada da će sloboda medija, ali sloboda da rade prema zakonu, kao jedna od pretpostavki za uspeh pregovora o zaključivanju Sporazuma o stabilizovanju i pridruživanju Srbije i Crne Gore sa Evropskom unijom podstaći primenu usvojenog seta medijskih zakona.

IV English Summary

Usage and publishing of all articles from this newsletters, whole or in parts, is free provided citation of the source. Articles are written in their original language, and may be freely adapted to language standards of the community where they are published.

The top story in this issue

MODERN EUROPEAN DEMOCRATIC STANDARDS AND REALITY OF COUNTRIES IN SOUTH-EASTERN EUROPE

One way or another, all countries in the region started the process of accession into the EU. All countries share very demanding, even "painful" process of adoption European democratic standards. These processes cause sharp turns in consciousness and behavior, emphasizing at the beginning that legislature (the harmonizing of which is very slow and difficult) is not sufficient guarantee of changes. The challenges are much more difficult and demand social-wide cultural changes. Regarding key issues such as human rights, minorities, media... most difficult phases defined by war and post-war conditions are behind us, but, more often than not, there are still no true answers to challenges of full democratization.

I Bosnia and Herzegovina

1. EUROPEAN STANDARDS IN POST-DAYTON BiH

Dušan Babic

Legal framework or normative projection built into the Constitution of the country, as well as the accompanying relevant laws and regulations, especially those in the sphere of media, represent the best that European legal thought and practice offer. Unfortunately, *vox populi* remains feeble, and makes the weakest link of the overall BiH society. BiH is simply passing over the sharp and necessary division between public opinion and public politics, which is one of the greatest attainments of Western civilisation. There exists no formed, defined and articulated public opinion, which is so indispensable in correcting the authorities. This is so because the ballast of ethnical, national and religious affiliations prevails over the civil option. On that plane, BiH is still in the transitional zero-year.

2. EUROPEAN LEGISLATION AND BOSNIAN BRAKES

Amir Suzanj

The beginning of negotiations on stabilisation and accession into European Union has placed hard legally-related tasks in front of Bosnia and Herzegovina. BiH is due to harmonise tens of its laws with European standards, while many of them remain in the dramatic discord with current situation in Bosnia and Herzegovina.

II Croatia

1. Interview with Stjepan Malovic, professor of journalism at Dubrovnik University and director of International Center for Education of Journalists (ICEJ)

CRASS COMMERCIALIZATION IS LOWERING QUALITY

Stojan Obradovic

Although the worst phase of fight is now over, there are not too many reasons to celebrate. Media situation in Croatia is characterized by the new period of pressure caused by inter-twined interests of owners, advertisers and political structures. Media quality is low, there is a reign of commercialization and sensationalism. Great media challenges and contribution to the democratization of a society are pushed to the background. Therefore, Croatian accession into the EU will demand serious changes, especially in the field of media law.

2. Interview with Zoran Pusic, president of the Citizens' Committee for Human Rights

PROCESS OF ACCESSION INTO EU

WILL RAISE STANDARDS OF HUMAN RIGHTS' PROTECTION

Stojan Obradovic

Current situation with human rights in Croatia is slowly outgrowing difficult war legacy characterized by mass-scale, dramatic violations of human rights, unfortunately very often aided by the state. When correcting the consequences, Croatia must primarily face the issue of recompensation and restarting the slow and inefficient judiciary. Despite present and evident problems, one might say that regarding protection of human rights Croatia is on a continuously upward trend. The situation is further aided by changes in public opinion, and the EU accession process should be another positive pressure to raise the standards in this area.

III Serbia and Montenegro

1. Interview with Tamaš Korhec, provincial Secretary for Minority Rights
REGIONAL COOPERATION OF VOJVODINA AND
THE POSITION OF NATIONAL MINORITIES

Zlatibor Vucinic

The Project of the Executive Council of Vojvodina aiming at affirmation of tolerance in Vojvodina is the Project with the clear objective – developing and broadening of knowledge and awareness concerning multiculturalism. Moreover, it should assist the young learn about the diversities. This Project should help them gain new knowledge and skills which they cannot obtain at schools, from the media or their parents – the skills of tolerant living with diverse people. Furthermore, the young should learn to see this diversity as an enormous value.

2. MEDIA AND EUROPEAN DEMOCRATIC STANDARDS

Aleksandar Grujic, Radio Novi Sad, Editor in Chief

Political nonsense which was, not so long ago, promoted by the Serbian media resulted in mass hysteria and wars. Moreover, even today, the hate speech is present and sometimes intensified in some of these media. On the other hand, the media themselves should be the key factor in establishing democratic standards and regional post-conflict reconciliation.

Radio Novi Sad implemented the project *"Vojvodina public broadcaster – European experiences and citizens' everyday life"*. 30 other radio stations took part in this project, which met all professional journalistic and technical standards.

However, there are several hundreds of radio broadcasters in the 'air'. Since most of these are broadcasting without permits, it leaves us disappointed to realize that the state will not do anything to protect the broadcasters which have.